

Programma Mobiliteit en Woningbouw – Beleidskeuzes uitgelegd

Hieronder worden, aan de hand van het Kader 'Beleidskeuzes uitgelegd', de doeltreffendheid, doelmatigheid en evaluatie conform de Comptabiliteitwet (CW) artikel 3.1 toegelicht.

Doelen

De woningbouwopgave is een topprioriteit van het kabinet: de ambitie uit het Hoofdpijnenakkoord is om 100.000 nieuwe woningen per jaar te bouwen. Hiervoor is € 5 miljard vrijgemaakt voor het stimuleren van woningbouw (grotendeels bedoeld voor brede stimulering van woningbouw via de realisatiestimulans, dit in combinatie met gerichte investeringen in grootschalige en kleinschalige locaties) en € 2,5 miljard voor infrastructuur voor de ontsluiting en bereikbaarheid van de woningbouw (de bedragen zijn inclusief uitvoeringskosten).

Het doel van de inzet van de € 2,5 miljard door IenW is om, ondanks de mogelijke beperkingen (o.a. stikstof en beschikbare arbeidskrachten), een tastbare en realistische stimulans te geven aan de woningbouw in heel Nederland.

Beleidsinstrumenten

IenW en VRO willen deze middelen zo goed mogelijk ter ondersteuning van elkaar inzetten. Dat doen we door de instrumenten op elkaar aan te sluiten qua locaties en voorwaarden en door de gelijktijdige beoordeling van aanvragen. Zie afbeelding 1 hieronder voor het overzicht van welke instrumenten elkaar aanvullen. Om efficiënt en effectief te zijn sluiten we zoveel mogelijk aan op de aanpak van de inzet van de € 7,5 miljard uit de vorige kabinetsperiode.

De middelen voor bereikbaarheidsmaatregelen worden ingezet op twee typen locaties; bestaande en nieuwe grootschalige woningbouwgebieden en locaties buiten de grootschalige woningbouwgebieden die op korte termijn ontwikkeld kunnen worden. Voor beide type locaties geldt dat de inzet wordt afgestemd met de inzet van de € 5 miljard van VRO om de beschikbare middelen zo effectief en efficiënt mogelijk in te zetten.

Voor de korte termijn afspraken voor locaties buiten de grootschalige woningbouwgebieden reserveert IenW circa 40% van de beschikbare middelen. De inzet wordt afgestemd met € 500 miljoen voor de Woningbouwimpuls van VRO uit de € 5 miljard. Daarmee faciliteren we bereikbare woningbouw op de korte termijn (binnen 5 jaar) door heel Nederland.

Voor de grootschalige woningbouwlocaties en bijbehorende schaalsprong- en netwerkinvesteringen reserveert IenW circa 60% van de beschikbare middelen. De inzet wordt afgestemd met het gebiedsbudget van VRO uit de € 5 miljard. Omdat de opgaven in deze grootschalige gebieden complexer zijn en de baten ervan veel breder neerslaan dan puur de nabijgelegen nieuwbouw (eerder een hele stad of corridor), vraagt dit om een bredere afweging van de voor- en nadelen en de netwerkeffecten van deze investeringen. Daarmee faciliteren we binnen de grootschalige woningbouwlocaties bereikbare woningbouw (start bouw uiterlijk 2034).

De precieze inzet van de € 2,5 miljard hangt samen met het aantal kansrijke aanvragen/verzoeken waarmee de gemeenten en regio's komen, inzichten op basis van expertise en ervaringen binnen lenW, Rijkswaterstaat en ProRail (inclusief de uitvoering) en politieke keuzes. De middelen worden ingezet binnen de kaders van de wet op het Mobiliteitsfonds. De rijksbijdrage is voor lokale, regionale en nationale infrastructuurmaatregelen, als ook voor inpassingsmaatregelen zoals ten behoeve van geluidsreductie of veiligheid (waardoor woningbouw wordt mogelijk gemaakt). Het gaat daarbij nadrukkelijk alleen om bovenplanse infrastructuurmaatregelen voor de woningbouwopgave, geen binnenplanse maatregelen.

De rijksbijdragen moeten doelgericht, realistisch en navolgbaar (in verband met de rapportage over de voortgang aan de Tweede Kamer) worden ingezet. Hiervoor is het gebruik van het instrument van de specifieke uitkering (SPUK) noodzakelijk.

Afbeelding 1 – Samenhang instrumenten

Financiële gevolgen voor het Rijk

Het ministerie van lenW zet 2,5 miljard euro in. Het nieuwe kasritme is gebaseerd op de ervaringen van de eerdere middelen voor de ontsluiting van de woningbouw (7,5 miljard euro uit het vorige kabinet) en de adviezen van het IBO Woningbouw en Grond. Daarnaast heeft de expertgroep realistisch ramen dit voorjaar geadviseerd om plannen in een realistisch ritme te plaatsen, zodat de begroting realistischer wordt. Met dit nieuwe ritme volgen we het advies van de expertgroep op. Op basis van de definitieve verdeling en gemaakte afspraken met de regio tijdens het BOL en BO MIRT dit jaar, wordt in voorjaar 2026 gezien of het ritme nog realistisch is of verdere aanpassingen behoeft.

Financiële gevolgen voor maatschappelijke sectoren

De minimale cofinanciering die gevraagd wordt is 35%. Dat betekent dat door partijen buiten het Rijk minimaal 1,3 miljard euro wordt ingezet.

Nagestreefde doeltreffendheid en doelmatigheid

Met bestuurlijke afspraken over bereikbaarheidsmaatregelen wil lenW de bouw van woningen verspreid over heel Nederland versnellen via een financiële bijdrage aan gemeenten voor bovenplanse maatregelen die passen bij de bestedingsregels van het Mobiliteitsfonds.

Toekenning van middelen vindt plaats op basis van voorstellen. Deze voorstellen worden beoordeeld en gewogen aan de hand van de volgende criteria en (afweeg)kaders:

Woningbouw op Korte Termijn:

De binnenkomen voorstellen worden beoordeeld via knock-out criteria, namelijk:

- Snelheid: Startbouw woningen in ieder geval binnen 5 jaar.
- Aantal nieuwe woningen: minimaal 200 nieuwe woningen worden gebouwd. (Bij de inzet van de € 2,5 miljard verstaan we onder een nieuwe woning een woning zonder eerdere rijksbijdrage vanuit de € 7,5 miljard tijdens de vorige kabinetsperiode. Het is mogelijk om kleinere locaties te combineren tot een geheel van meer dan 200 woningen. Uiteraard moet de relatie duidelijk zijn tussen de bouw van de nieuwe woningen en de bereikbaarheidsmaatregelen waarvoor de rijksbijdrage wordt gevraagd.
- Maximale percentage rijksbijdrage: 65% van het financieel tekort.
- Rendement: maximale rijksbijdrage van € 20.000 per woning (inclusief btw).

De overgebleven voorstellen vanuit de gemeenten worden vervolgens geprioriteerd op realisme en snelheid (wanneer vindt start bouw plaats en is dat realistisch?), op omvang van de rijksbijdrage per woning (rendement, zoveel mogelijk woningen per euro rijksbijdrage), en er wordt gekeken naar de effecten op de hoofdnetten, regionale spreiding over Nederland en nabijheid van werkgelegenheid en voorzieningen.

Het criterium van maximaal 65% rijksbijdrage gaat nadrukkelijk om een bovengrens; door het prioriteren op rendement komen voorstellen met een hoge bijdrage van de gemeente zelf (en daardoor het beste rendement per woning) automatisch bovenaan. Gemeenten hebben meermaals (rondom de Woontop van 11 december, regionale ambtelijke bijeenkomsten in januari, BO Mobiliteit in januari) aangegeven weinig financiële ruimte te hebben om aan te strenge voorwaarden voor cofinanciering te voldoen. Vanuit oogpunt vanuit het rijk is daarentegen een zo groot mogelijke bijdrage van gemeenten belangrijk. Bij de inzet van de € 7,5 miljard in de vorige kabinetsperiode is eveneens de het criterium gehanteerd van maximale rijksbijdrage 65%. De maximale rijksbijdrage van € 20.000 per woning vormt samen met het knock-out-criterium van maximaal € 20.000 rijksbijdrage per woning een 'dubbel slot' dat stuurt op zoveel mogelijk woningen.

Grootschalige woningbouwgebieden

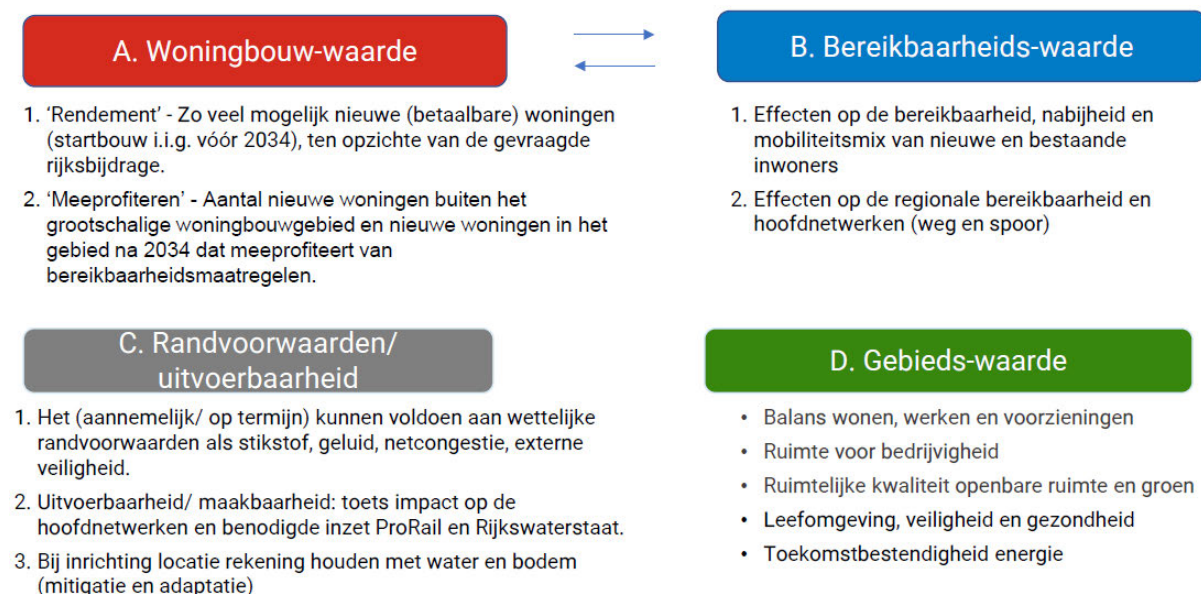
In de grootschalige woningbouwlocaties wordt een geactualiseerde versie van het 'Afweegkader middellange termijn' uit 2022 gebruikt. De actualisatie richt zich vooral op een drietal zaken:

- Versimpeling van het criterium bereikbaarheidswaarde.
- Aanpassing van de termijn voor start bouw: woningbouw t/m 2034, in plaats van t/m 2030.
- Meer nadruk op uitvoerbaarheid (en realisme) van de afspraken. Er wordt bij ieder ingediend plan een realistische onderbouwing gevraagd van de realisatietermijn van de maatregelen en woningen. Daarnaast wordt specifiek gevraagd naar de vereiste betrokkenheid van

Rijkswaterstaat (RWS) en ProRail, aangezien zij werkzaamheden in hun planningen moeten kunnen inpassen.

Het geactualiseerde afweegkader is te vinden in de bijlage. Maatregelen die bekostigd worden uit het gebiedsbudget van het ministerie van VRO, zullen volgens hetzelfde afweegkader beoordeeld worden.

Afbeelding 2 – schematische weergave afweegkader grootschalig

Alle voorstellen vanuit de gemeenten en regio's – zowel binnen als buiten grootschalige woningbouwgebieden – worden expliciet aan de voorkant getoetst op realisme, de vereiste inzet betrokkenheid van Rijkswaterstaat en ProRail), toekomstvastheid (water en bodem) en planningen van vergunningen, netcongestie en stikstofruimte. Om zo te borgen dat financiële middelen die worden overgemaakt bijdragen aan het primaire doel: bouwen van nieuwe en bereikbare woningen.

Bij de toedeling van de middelen voor bereikbaarheid van woningen in 2022 (de € 7,5 miljard) zijn beheersingsregels afgesproken wanneer projecten tegen (uitvoerende of financiële) obstakels aanlopen. Hierin is onder meer afgesproken dat de rijksbijdrage taakstellend is, bij tekorten eerst wordt gekeken naar versoberen van de plannen, en als ultieme uitkomst dat de rijksbijdrage wordt teruggevorderd. Het beheersplan met deze regels is aan de Kamer gestuurd en er is een rapporteur die rapporteert aan de vaste commissie voor IenW. Deze beheersingsregels zullen zoveel mogelijk ook gaan gelden voor de afspraken over de € 2,5 miljard. Het plan van aanpak beheersing programma Woningbouw en Mobiliteit zal daartoe geactualiseerd worden. Ook de 2,5 miljard is taakstellend.

Door de programmabeheersing van de € 2,5 miljard aan te laten sluiten op de bestaande beheersingsafspraken worden administratieve lasten beperkt en kan efficiënt gebruik gemaakt worden van bestaande instrumenten als het expertteam ter ondersteuning van gemeenten, voortgangsrapportages aan de Kamer en evaluatie-instrumenten.

Evaluatieparagraaf

Voor de monitoring en evaluatie wordt aangesloten bij de wijze waarop deze bij de 7,5 miljard euro plaats vindt. Dat betekent dat er drie sporen zijn:

1. Voor het programma Woningbouw en Mobiliteit wordt met ingang van 2024 jaarlijks na de BO's MIRT een voortgangsrapportage naar de Tweede Kamer gestuurd. De voortgang bij de inzet van de 2,5 miljard euro wordt toegevoegd aan deze rapportage.
2. Omdat de doorlooptijd van het programma lang is, wordt gedurende de looptijd gekeken naar wat goed werkt en wat beter kan in de gekozen aanpak en werkwijze. Wat bij aanvang goed werkte kan na een aantal jaar minder goed werken. Daartoe houden we de vinger aan de pols en waar nodig kan de werkwijze van het programma worden aangepast.
3. Aan het eind van de programmatische inzet van de 2,5 miljard euro zal een eindevaluatie plaats vinden. Deze zal kijken naar doelbereik, doeltreffendheid, doelmatigheid en validiteit van de beleidstheorie/plausibiliteit bijdrage 2,5 miljard aan de bereikte resultaten.